

ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Філянїна Н.М., Сїнявіна Л.В., Долга О.О.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

В період зтяжної екологічної кризи суспільство дедалі більше уваги приділяє екологічній освіті та вихованню. Поняття екологічної освіти було запроваджено в широкий обіг у 1960-ті роки, а становлення екологічної освіти відбувалося в загальному річищі екологістського та природоохоронного руху [15].

Питанням становлення екологічної освіти присвячено чимало досліджень, наукових семінарів, конференцій тощо. Важливість екологічної освіти в подоланні екологічних криз зафіксована в документах міжнародних форумів найвищого рівня.

Уперше системно основні принципи екологічної освіти були сформульовані в Декларації та рекомендаціях Тбіліської міжурядової конференції з проблем навколишнього середовища та розвитку (1977 р.), організованої ЮНЕСКО та ЮНЕП. Зокрема, в Декларації окреслено основні цілі екологічної освіти, а саме: 1) розвиток чіткого розуміння та почуття стурбованості щодо економічної, соціальної, політичної та екологічної взаємодії в міських та сільських регіонах; 2) надання кожній людині можливість отримувати знання, засвоювати цінності, виявляти відносини, брати на себе зобов'язання и набувати навички, необхідні для збереження та покращення навколишнього середовища; 3) створення нових типів поведінки окремих осіб, груп і суспільства в цілому щодо навколишнього середовища.

Відтоді завдання навчальних програм, пов'язаних з усвідомленням взаємозалежності людини та природи, набуття знання про природу та про впливи людські діяльності на довкілля, формування ставлення до природи, збагачення досвіду спілкування з природою та екологічно дружніх навичок, а також залучення до природоохоронної діяльності суспільства є наскрізними темами, включеними до сфери екологічної освіти. Разом із тим з 1970-х років спостерігається зміщення акцентів з царини біофізичного довкілля (тобто живої та неживої природи) до більш широкого розуміння довкілля, що містить:

по-перше, природу, природні компоненти; по-друге, створене й видозмінене людиною довкілля, включно з технічними і технологічними засобами (техногенне середовище); по-третє, соціальне середовище з усіма його економічними, політичними, культурно-соціальними, морально-етичними та естетичними складовими.

Ці три аспекти визначають як основу концепції сталого (збалансованого) розвитку: довкілля, суспільство й економіку. Поступово на міжнародному рівні та в діяльності низки міжурядових організацій, насамперед ЮНЕСКО та ЮНЕП, цілі і завдання екологічної освіти були замінені цілями і завданнями освіти для сталого (збалансованого) розвитку, а концепції екологічної освіти та освіти для сталого розвитку перебувають в стані суперечності [15].

Необхідність переорієнтації освіти загалом на питання сталого розвитку дискутувалася під час Конференції з освіти та розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 р.) і була політично зафіксована в підсумкових документах конференції. У програмі дій «Порядок денний на XXI століття» («Agenda 21») завдання освіти було визначено як «процес, за допомогою якого людина і суспільство можуть повною мірою розкрити свій потенціал. Освіта має вирішальне значення у сприянні сталому розвитку і розширенні можливостей країн у вирішенні питань навколишнього середовища і сталого розвитку» [7, с. 327].

Із метою практичного впровадження цього положення на 57 сесії Генеральної Асамблеї ООН у грудні 2002 року було ухвалено рішення проголосити 2005–2014 роки Декадою освіти для сталого (збалансованого) розвитку (DESD), а ЮНЕСКО визнано провідною міжнародною організацією, на яку покладено впровадження завдань декади. Підсумкові документи Конференції ООН зі сталого (збалансованого) розвитку (United Nations Conference on Sustainable Development, або «Ріо+20»), що відбулась у червні 2012 року, також підтвердили важливість освіти та освітніх інститутів для досягнення цілей сталого розвитку.

Освіта для сталого (збалансованого) розвитку є необхідною складовою політичного та освітнього життя сучасного суспільства, а отже, й процесу неперервного навчання. На порядку денному стоїть питання як про включення принципів сталого розвитку в освітній процес, так і про використання потенціалу освіти для досягнення цілей сталого розвитку.

Незважаючи на те, що екологічна освіта й освіта для сталого (збалансованого) розвитку задекларовані як пріоритетні напрями суспільної діяльності, на шляху їх ефективної та результативної реалізації постають значні перешкоди методологічного характеру, зокрема, пов'язані із визначенням обох форм освіти та їх взаємозв'язку, а також методологічної ролі наук про природу, про суспільство і про людину в обґрунтуванні концепції сталого (збалансованого) розвитку та освітньої діяльності, спрямованої на її реалізацію.

Матеріали та методи. Розглянемо методологічні засади формування освіти для сталого (збалансованого) розвитку та її співвідношення з екологічною та гуманітарною освітою. Актуальність такої постановки питання впливає безпосередньо із наведеного вище визначення освіти як засобу, за допомогою якого суспільство найповніше зможе розкрити свій потенціал. Відповідно, освіта для сталого розвитку не може бути редукована до якогось одного виду освіти.

Водночас у дослідженнях, присвячених освіті для сталого (збалансованого) розвитку, нерідко прослідковується тенденція ототожнення її з екологічною освітою, а завдання освіти для сталого розвитку та завдання екологічної освіти практично збігаються. Також немає визначеності стосовно співвідношення екологічної освіти та освіти для сталого (збалансованого) розвитку. Такий висновок, зокрема, можна зробити на основі аналізу матеріалів науково-практичної конференції «Національна система освіти для збалансованого розвитку» (24 квітня 2012 рік) [5]. Наприклад, одні автори розглядають екологічну освіту

як основу освіти для збалансованого розвитку [14] чи інструмент досягнення сталого (збалансованого) розвитку [11], інші вважають принципи збалансованого розвитку підґрунтям для екологічної освіти [1]. Загалом дискусії щодо співвідношення екологічної освіти та освіти для сталого розвитку мають тривалу історію та постійно порушуються в різних політичних, наукових, освітніх колах, тому на них варто зупинитися докладніше.

Результати та їх обговорення. Поняття освіти для сталого розвитку є ширшим за екологічну освіту, оскільки визначення сталого розвитку включає, крім екологічного, економічного та соціального складники і спрямоване на людину й суспільство. Подолання ж екологічної кризи, як було показано в попередніх підрозділах, неможливе без подолання гуманітарної та антропологічної криз, тому освіта для сталого (збалансованого) розвитку не може бути редукована до екологічної освіти, так само як екологічна освіта – до одного з розділів природничо-наукової освіти.

Освіта для сталого (збалансованого) розвитку обов'язково має брати до уваги людину та суспільство. Тобто освіта для сталого розвитку повинна включати й гуманітарний аспект. Гуманітарні знання необхідні для обґрунтування як концепції сталого розвитку, так і концепції екологічної освіти, оскільки вони дозволяють осмислити глибинні засади людського буття, духовності й моралі, сформуванню системи цінностей, що відповідає цілям сталого розвитку.

Отже, постає методологічне завдання гуманітаризації двох рівнів освіти – гуманітаризації екологічної освіти та гуманітаризації освіти для сталого розвитку. Втім ця ситуація цілком вписується в характеристики постнекласичної науки, якій притаманне інтенсивне використання наукових знань практично в усіх сферах суспільного життя, а на передній план дедалі частіше виходять міждисциплінарні та проблемно орієнтовані форми дослідної діяльності та їх людиновимірність [9]. Крім того, до характеристик постнекласичних досліджень належить і тісніша взаємодія та взаємопов'язаність природничо-наукових і гуманітарних досліджень. Дослідниками також показана гуманістична направленість сучасного природознавства, що робить його відкритим для впливу з боку гуманітарної, культурної сфери [4].

Освіта за своєю природою належить до гуманітарної сфери, і тому жодна освітня галузь не може абсолютно абстрагуватися від гуманітарних знань. Проте гуманітарне обґрунтування освіти для сталого розвитку та екологічної освіти ускладнюється такими обставинами: складність сучасної екології, яка з вузької біологічної дисципліни перетворилася на комплекс міждисциплінарних досліджень із потужними виходами на гуманітарну проблематику; складність сучасних гуманітарних знань і гуманітарної освіти; складність і комплексність концепції сталого (збалансованого) розвитку.

Окрім зазначених чинників, обґрунтування та розроблення концепції освіти для сталого (збалансованого) розвитку в Україні, яка все ще залишається частиною пострадянського простору, ускладнюється тією обставиною, що гуманітарна наука й гуманітарна освіта мають позбутися спадщини використання їх з ідеологічною метою. Гуманітарні знання і гуманітарна освіта,

зауважує М. Кисельов, використовувалися тривалий час для обґрунтування таких ідеологем, як «науково-технічна революція», «формування нової людини», «всебічне врахування людського чинника в соціалістичному будівництві» тощо [4, с. 96]. До цього переліку можна також додати комуністичний план перетворення природи, наслідки реалізації якого значною мірою спричинили масштабні екологічні катастрофи, найбільшою серед яких є Чорнобильська катастрофа, та глибоку екологічну кризу.

Унаслідок підміни наукових понять ідеологемами межа між науковим аналізом та ідеологічними конструкціями виявилася розмитою, а розвитку самого гуманітарного знання, осмисленню його специфіки та природи приділялося недостатньо уваги [4, с. 96-97]. Водночас ідеологічного тиску зазнало й природознавство, внаслідок чого оголошувалися ворожими та заборонялися цілі напрями наукових досліджень (генетика, етологія, біологія людини тощо) та виправдовувалося волонтаристське втручання в природу під гаслами комуністичних планів перетворення природи.

Отже, на часі питання виведення як природничих, так і гуманітарних наук зі сфери ідеології та здійснення об'єктивного аналізу взаємодії наук про природу і наук про людину, а також визначення засад практичного використання наукових знань для подолання екологічної й антропологічної кризи та переходу на засади сталого розвитку.

Слід зауважити, що для розв'язання цих питань на вітчизняних теренах попередніми дослідженнями були створені певні методологічні передумови, які не втратили свого значення й дотепер. Вивчення проблеми взаємодії гуманітарних і природничих знань та гуманітаризації останніх досить активно здійснювалося в 1980-ті роки в СРСР, коли, по-перше, став незаперечним глобальний характер екологічних криз, а реалізація попередніх планів комуністичного перетворення природи зазнала краху й обернулася екологічними катастрофами, по-друге, стало зрозуміло, що неможливо ігнорувати природний, біологічний складник життя людини. Варто згадати дослідження І. Фролова, Р. Карпінської, І. Лісєєва, Н. Депенчук, К. Ситника, М. Кисельова, В. Крисаченка та ін. Найбільша увага цими дослідниками приділялася аналізу взаємодії біології як науки, що безпосередньо пов'язана із дослідженням природи людини й умов її існування, та гуманітарних знань, співвідношенню біологічного та соціального в природі людини, створення єдиної науки про людину тощо.

«Природознавство, і насамперед біологія (особливо генетика), – стверджував І. Фролов, – стало одним із основних джерел «проекцій у майбутнє» людини і людства. Філософія тепер змушена значно більше рахуватися з цими «проекціями», залишаючи за собою право судити про них, спираючись на власний досвід і аналіз соціальної дійсності в її конкретних виявах в історичному просторі та часі» [8, с. 17].

Результатом цих досліджень став висновок про те, що рівень гуманітаризації біологічного знання (а отже, й екологічного знання, що тривалий час розглядалося як підрозділ знання біологічного), тобто його

орієнтованість на розуміння людини, відбиває рівень його гуманізації на внутрішньому дисциплінарному рівні. Водночас зростає вплив біології на формування гуманістичних орієнтацій наукового знання в цілому, який особливо яскраво унаочнюється в наші дні.

Наприклад, О.Суворова звертає увагу на такі підстави для посилення взаємозв'язку між біологічними та соціогуманітарними знаннями [10, с. 142]:

наявність подібних характеристик об'єкта пізнання (систем високого ступеня складності, що розвиваються) та необхідність урахування їх різноманітності й еволюційної мінливості;

високий ступінь аксіологічної напруженості обох типів знань;

наявність «суміжних», «стикових» галузей дослідження, до яких належать проблеми природного й соціального в людині та природних передумов становлення соціальних форм організації життя людей.

Особливої актуальності біологічні дослідження набувають у контексті екологічної проблематики, оскільки «виводять дослідників на вивчення соціоприродних систем – їх формування й розвитку, цілеспрямованого конструювання та прогнозованої зміни, а також зумовлює постановку проблеми коеволюції людини та природи» [10, с. 143]. Пізніше ми докладніше зупинимося на аксіологічних аспектах біологічного й екологічного знання і концепції коеволюції. Але для нас є принципово важливим урахування цих аспектів, що безпосередньо пов'язані з розумінням змісту концепції сталого (збалансованого) розвитку.

В одній зі своїх останніх статей російська дослідниця Р. Карпінська писала: «Окрім безпосередньо утилітарного смислу, біологічне знання дає радість причетності до різнобарвного світу живого, розсуває цим відчуттям причетності горизонти буденності, сприяє розвитку моральнісного відчуття та естетичного смаку... Гуманістичний лад світогляду в усі часи був невіддільний від усвідомлення причетності людини до всього живого» [3].

Тому, на переконання дослідниці, наголошування кардинальної відмінності між природничими та гуманітарними знаннями унеможливорює розв'язання сучасних життєво важливих комплексних проблем. Відповідно, м'який вплив гуманітарної сфери на природознавство, особливо на біологію та екологію, неминуче посилюватиметься. Причому найбільшою мірою це стосується екологічних знань. «Саме тут, – зазначає Р. Карпінська, – виявляється «жорсткий» вплив гуманістичних ідей на цілі дослідження, на його засоби, створюються науково-дослідні програми іншого якісного типу, ніж у власне біологічних науках» [3].

Із таким висновком солідаризується й український філософ М. Кисельов, який вважає, що сьогодні гостро постає потреба у всебічному врахуванні цілісності людської природи з її матеріальними і духовними характеристиками та «вписування» феномена людини в континуум природного довкілля. Цьому може сприяти реабілітація поняття «натуралізм», за допомогою якого описують цілісне світовідчуття, орієнтоване на реальний «життєвий світ» з усіма його ознаками та властивостями, а не як визначення однобічного природознавчого

підходу до дослідження складних явищ людської життєдіяльності. У натуралізмі, на думку М. Кисельова, перетинаються «натуралізація людини» та «гуманізація природи» [4, с. 99–100].

Отже, потреба гуманітаризації та гуманізації екологічних знань відповідає запитам сучасності, а методологічною підставою для цього є відмова від протиставлення природничо-наукової та гуманітарної сфер на користь з'ясування їх доповнювального характеру. Такий підхід сприяє цілісному освоєнню дійсності, бо очевидно, що природничі чи гуманітарні науки поодиночі не спроможні ані повністю описати, ані розв'язати складні проблеми, а потребують взаємодії заради вироблення комплексного підходу, який передбачений визначенням концепції сталого (збалансованого) розвитку.

Але подолання бар'єра між природничими та гуманітарними знаннями не може відбуватися шляхом нав'язування стандартів природничо-наукового пізнання в гуманітарні науки чи навпаки, оскільки природничі та гуманітарні науки мають різні гносеологічні корені (М. Кисельов). Непродуктивність такого підходу на основі аналізу значного обсягу досліджень переконливо показана М. Кисельовим, котрий переконаний, що з приводу цього питання слід говорити не так про вироблення єдиного пізнавального стандарту для обох класів наук, як про їхню здатність входити в творчий контакт між собою, виявляти взаємну чутливість до проблем, які виникають в кожному з класів наук (дисциплін) та до спільних проблем [4, с. 99–100].

З огляду на це можна говорити про посилення ролі принципу діалогічності як принципу наукового пізнання. Так, Л.Озадовська визначає діалогізм як «зіткнення радикально різних логік мислення, обмін інформацією не тільки між реальними учасниками діалогу, але і внутрішній діалог у формі взаємодії різних поглядів, що розвиваються одним і тим самим суб'єктом» [6, с. 27].

Нагальність розв'язання сучасної екологічної, соціально-економічної та антропологічної проблематики з метою досягнення цілей сталого розвитку створює підґрунтя для такої взаємодії.

Зрештою, взаємна чутливість екологічної та людинознавчої проблематики не є чимось абсолютно новим або недосяжним у пізнавальному процесі та осмисленні актуальних проблем сучасності. Гуманітарна сфера завжди гостро й пронизливо реагувала на події, що відбувалися як у природознавстві, так і в перетворювальній діяльності людини, на науково-технічні революції та на їхні наслідки для людини і природи. Іноді гуманітарна сфера була здатна навіть раніше, наочніше й точніше передбачати соціальні та антропологічні наслідки революцій у природознавстві та природокористуванні. Крім того, гуманітарна сфера завжди була надзвичайно чутливою у діагностуванні відносин між людиною та природою. [13].

Значний потенціал для розуміння та інтерпретації природи містить художня література, звернена як до аналізу взаємин людини і природи, так і до змін у самій природі. Нерідко література раніше й точніше, ніж наука чи політика, фіксувала й фіксує небезпеки, пов'язані з перетворенням природи та її руйнуванням. Саме письменники, митці, діячі культури разом з ученими-

натуралістами були першими серед тих, хто підняв свій голос на захист природи під натиском індустріалізації наприкінці XIX – на початку XX ст., що стрімко змінювала навколишній світ, а отже, і світ людини [2, с. 15].

Письменники виступають не лише як дослідники природи за допомогою засобів художнього слова, а й як дослідники людської душі, глибинних зв'язків людини та природи і драматичних наслідків порушення цих зв'язків. Це яскраво представлено, наприклад, у творчості таких українських письменників, як Олександр Довженко, Олесь Гончар, Максим Рильський, Ліна Костенко, Сергій Плачинда та ін. Багато хто з радянських письменників активно стали на захист Аральського моря, Волги, виступили проти плану зміни русел річок Сибіру.

Усвідомлення цієї єдності й неповторності надзвичайно важливе під час екологічних криз і втрати гармонії між людиною та навколишнім світом. Перед людиною постає завдання зрозуміти та витлумачити природу в усіх її вимірах (екологічному, символічному, естетичному, освітньому, ціннісному, науковому тощо), а не лише в утилітарному, використовуючи її як джерело задоволення власних матеріальних потреб. Тому пізнання природи за допомогою художніх засобів, а не лише наукових досліджень, має стати важливою складовою освітнього процесу.

Акцентування та використання теми природи в усіх її іпостасях в освітньому процесі набуває вагомого значення як для формування повсякденної поведінки, так і для формування світогляду людини та її здатності перейматися цілями й цінностями сталого розвитку. [12].

Отже, освіта для сталого (збалансованого) розвитку не може бути редукована до однієї освітньої галузі, а потребує широкого комплексного підходу, що мобілізує потенціал природничих (насамперед біології та екології) і гуманітарних (філософська антропологія, етика, естетика, аксіологія) наук. Екологічна та гуманітарна освіта є важливим і невід'ємним складником освіти для сталого розвитку, причому гуманітарні знання виявляють свою значущість на двох рівнях – на рівні гуманітаризації екологічного складника й на рівні інтеграції освіти для сталого розвитку в цілісну систему.

Висновки

Незважаючи на те, що екологічна освіта й освіта для сталого (збалансованого) розвитку задекларовані як пріоритетні напрями суспільної діяльності, на шляху їх ефективної та результативної реалізації постають значні перешкоди методологічного характеру, зокрема, пов'язані визначенням обох форм освіти та їх взаємозв'язку, а також методологічної ролі наук про природу, про суспільство і про людину в обґрунтуванні концепції сталого розвитку й освітньої діяльності, спрямованої на її реалізацію.

Поняття освіти для сталого розвитку є ширшим за екологічну освіту. Тому освіта для сталого розвитку не може бути редукована до екологічної освіти, так само як екологічна освіта – до одного з розділів природничо-наукової освіти на основі монодисциплінарного підходу. Освіта для сталого розвитку обов'язково повинна брати до уваги людину та суспільство, тобто охоплювати

гуманітарний аспект, оскільки вони дозволяють осмислити глибинні засади людського буття, духовності й моралі, сформувавши систему цінностей, що відповідає цілям сталого розвитку. Тому постає методологічне завдання гуманітаризації двох рівнів освіти – гуманітаризації екологічної освіти та гуманітаризації освіти для сталого розвитку.

Потреба гуманітаризації та гуманізації екологічних знань відповідає запитам сучасності, а методологічною підставою для цього є відмова від протиставлення природничо-наукової та гуманітарної сфер на користь з'ясування їх доповнювального характеру, що сприятиме цілісному освоєнню дійсності.

Література

1. Бабченко Р. П. Екологічна освіта на принципах збалансованого розвитку / Р. П. Бабченко // Національна система освіти для збалансованого розвитку : матеріали Наук.-практ. конф., (м. Київ, 24 квітня 2012 р.) : [у 3 т.]. – К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2012. – Т. 3. – С. 121–124.
2. Гардашук Т. В. Концептуальні параметри екологізму / Т. В. Гардашук. – К. : Парапан, 2005. – 200 с.
3. Карпинская Р. С. Биология и гуманизм [Електронний ресурс] / Р. С. Карпинская // Философия биологии : вчера, сегодня, завтра (памяти Регины Семеновны Карпинской). – М., 1996. – 306 с. – 1996. – Режим доступа до ресурсу : <http://philosophy.ru/iphras/library/karpinsk/biophil.html>.
4. Кисельов М. М. Гуманітарний аспект сучасного наукового пізнання / М. М. Кисельов. – Наукові і освітянські методології та практики. – К. : ЦГО НАН України, 2012. – С. 95–110.
5. Національна система освіти для збалансованого розвитку : матеріали Наук.-практ. конф. (Київ, 24 квітня 2012 р.) : [у 3 т.]. – К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2012. – Т. 3. – 219 с.
6. Озадовська Л. В. Парадигма діалогічності в сучасному мисленні / Л. В. Озадовська. – К. : Парапан, 2007. – 164 с.
7. Програма дій «Порядок денний на ХХІ століття» / пер. з англ. – К. : Інтелсфера, 2000. – 360 с.
8. Привітальне слово до учасників еколого-освітньої конференції «Духовність як основа екологічної культури та відповідальності». Його Високопреосвященства Архієпископа Івана Юрковича, Апостольського нунція в Україні // «Духовність як основа екологічної культури та відповідальності»: матеріали Всеукр. еколого-освітньої конф. (м. Київ, 19–20 листопада 2010 року). – С. 5–9.
9. Степин В. С. Научное познание и ценности техногенной цивилизации / В. С. Степин // Вопросы философии. – 1989. – № 10. – С. 3–19.
10. Суворова О. С. Философские проблемы биологии / О. С. Суворова // Философия науки. Методология и история конкретных наук. – М. : «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2007. – С. 113–159.
11. Устинова И. И. Экологическое образование для устойчивого развития / И. И. Устинова // Національна система освіти для збалансованого розвитку : матеріали Наук.-практ. конф. (Київ, 24 квітня 2012 р.) : [у 3 т.]. – К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2012. – Т. 3. – С. 92–96.
12. Філяніна Н. М., Гуманітаризація освіти для сталого розвитку/ Освіта для збалансованого розвитку : перспективи в Україні: матеріали ІІ Всеукраїнського фо-

руму «Освіта для збалансованого розвитку» (Київ, 13–14 квітня 2016 р.). – К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2016. – С. 167-169.

13. Філяніна Н. М., Сінявіна Л. В, Методологічні засади формування освіти для збалансованого розвитку // Стратегія сталого розвитку України: завдання освіти щодо її реалізації: матеріали III Всеукраїнського форуму «Освіта для збалансованого розвитку» Київ, 12–13 квітня 2017 р.). – К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2017. – С. 19-21.

14. Фоміна Н. М. Екологічна освіта–основа освіти для збалансованого розвитку / Н. М. Фоміна, Н. І. Свояк // Національна система освіти для збалансованого розвитку : матеріали Наук.-практ. конф. (Київ, 24 квітня 2012 р.) : [у 3 т.]. – К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2012. – Т.3. – С. 117–120.

15. Gough A., Environmental education / A. Gough, N. Gough // Kridel, Craig (Ed.) The SAGE Encyclopedia of Curriculum Studies. New York : Sage Publications [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://www.latrobe.edu.au/education/downloads/gough_n_Environmental-Ed.pdf.